

definován v západoevropské medievistice, o několik stránek dále se s tímto pojmem neproblematicky pracuje. Pokud má dojít ke změně terminologie horní vrstvy městského obyvatelstva, mělo by být užívání těchto zcela zásadních pojmů sjednoceno v celé knize. Jak již bylo řečeno výše, pro období 14. a 15. století představuje Brno jedno z měst, které má dochováno nejvíce městských knih. Jde zejména o sérii několika berních knih a rejstříků. Právě k tomuto prameni se také vztahuje druhá výhrada. Přestože se tyto městské knihy již dočkaly dílčí i souhrnné badatelské pozornosti, domnívám se, že jejich vypovídací hodnota doposud nebyla plně využita. Berní knihy umožňují sledovat vnitřní městskou migraci, jejíž velký rozměr naznačují provedené analytické sondy do šlechtického majetku. Zároveň ale dovolují pro Brno potvrdit nebo vyvrátit závěry dosavadní literatury, která v některých městech prokázala cílý trh s nemovitostmi, což se přirozeně odrazilo také ve složení městské společnosti. Toto všechno jsou skutečnosti, které nás nutí k opatrnosti při vyslovování jakýchkoliv závěrů. Sociální topografie se pak stává pouze opakovaně a chybně užívanou šablonou, která uvnitř městského areálu ukazuje rozmístění jednotlivých skupin městského obyvatelstva, nicméně bez náležitého analytického zdůvodnění těchto jevů, bez sledování jejich stálosti nebo proměny a bez hledání jejich příčin. Brněnské městské knihy umožňují provedení topografického výzkumu nejenom v rovině městské, nebo chceme-li radní elity (což již provedl Jaroslav Mezník), ale také pro další vrstvy městského obyvatelstva. Je škoda, že podobné sondy v novém zpracování městských dějin chybí, a byla tak promarněna příležitost přinést skutečně nový pohled na vývoj brněnské society.

Knihu vzhledem k velkému rozsahu a hutnosti textu, který je mnohdy důsledně analytický, zřejmě jako celek přečte jen málokdo. Její tematické rozvržení však umožňuje poznávat středověké dějiny Brna postupně, dle zvolených okruhů, případně v ní vyhledávat s pomocí rejstříku jako v encyklopedii. Jednotlivá moderní zpracování městských dějin se od sebe liší nejenom výpravností, rozsahem a formou, ale co je mnohem závažnější, také kvalitou. Druhý díl dějin Brna můžeme v tomto směru rozhodně považovat za projekt zdařilý, který svou inovativní strukturou ukazuje novou cestu psaní velkých městských syntéz.

MARTIN MUSÍLEK

Královský Vyšehrad IV. Sborník příspěvků ze semináře 940 let královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, ed. Bořivoj NECHVÁTAL, Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha 2012

474 s., ISBN 978-80-260-3423-0

V pořadí čtvrtá vědecká konference o Vyšehradu pořádaná zdejší Královskou kolegiální kapitulou sv. Petra a Pavla (2010) se tentokrát u příležitosti kulatého výročí založení zaměřila především na problematiku vlastní kapituly. Vedle 24 odborných příspěvků, které se tu více, tu méně dotýkají vytčeného tématu, sborník zahrnuje i sedm převážně vzpomínkových článků, zařazených do samostatné rubriky s názvem *Kronika*.

Po úvodní stati, shrnující dějiny vyšehradské kapituly formou orientačního vhledu do problematiky (Jan Kotous), následuje interdisciplinárně laděná predehra k archeologickým příspěvkům v podobě geologického rozboru vyšehradské skály (Jan Zavřel). Kontinuálně je pak věnován prostor sumarizaci interpretačních modelů polohy raně středověkého panovnického paláce, z nichž autor (Ladislav Varadzin) na základě archeologického průzkumu dochází k závěru, že tento starý palác stával v místě pozdějšího gotického paláce z doby Karla IV. Stejným problémem se epizodicky zabývá i druhá archeologická studie, jejímž nosným tématem je však vývoj vyšehradského opevnění (Bořivoj Nechvátal). Na otázku fortifikace, konkrétně jejího nejvýraznějšího vrcholně gotického prvku, brány Špičky, narážíme ještě jednou v závěru publikace (František Kašička).

Úloha Vyšehradu v době raného středověku je sporná. Jako o sídle panovníka se o něm spekuluje pro dobu vlády Boleslava II., avšak s určitostí ho můžeme spojovat až s vládou Vratislava II. Právě jeho osobnosti je, vedle mnoha jiných témat, věnována i část příspěvku zabývající se slovanskou tradicí ve středověkých Čechách a na Moravě (Ivo Kořán). Avšak Vratislavově vazbě k Vyšehradu zde není ponechán skoro žádný prostor; podobně jako v příspěvku o tituluře řečeného panovníka polským králem (Vratislav Vaníček).

Období počátku 14. století je ve sborníku reprezentováno inovativním rozbohem vyšehradských kapitulních statut z roku 1317 (Zdeňka Hledíková), která stála dlouhou dobu mimo zorné pole badatelů. Rozbor statut je doplněn i jejich edicí. V souvislosti s panovnickým konceptem Karla IV., ve kterém hrál Vyšehrad jakožto symbol přemyslovské tradice výraznou roli, je ve sborníku

připomenuta Karlova pověstná snaha o získání relikvií. Lucemburk povznesl zdejší kolegiální chrám sv. Petra a Pavla věnováním relikvie v podobě části oltářní desky z pisánské baziliky San Pietro a Grado, na níž měl údajně sv. Petr vykonat první křesťanskou bohoslužbu na italské půdě (Helena Soukupová). V průběhu let se vyšehradská relikvie ztratila, v roce 2010 však arcibiskup z Pisy věnoval kapitule nový úlomek pisánské desky, jejíž petrologický rozbor (Jan Zavřel – Vladimír Žáček) vhodně doplňuje předešlý text.

Z příspěvků o mladší historii Vyšehradu stojí za zmínku historiografická studie, jež pojednává o zápisích archeologa a památkáře Mořice Lüssnera, který v osmdesátých letech 19. století barvitě popsal a zakreslil mnohá, dnes již kvůli přestavbám ztracená archeologická svědectví o pozůstatcích středověkého Vyšehradu (Helena Soukupová). Součástí publikace jsou i nečetné umělecko-historické statě (Zuzana Všetečková, Dalibor Lešovský) a rozbor raně novověké příručky pro dodržování kázně námezdních pracovníků, která je součástí vyšehradské kapitulní knihovny (Jan Kotous).

Královský Vyšehrad IV. si po vzoru předcházejících dílů zvolil široký zorný úhel, kvůli čemuž působí chvílemi značně nesourodě. Zatímco archeologická část sborníku přináší poměrně nosný a celistvý obraz geneze sídla, historická část trpí jistou nevyvážeností. Vedle příspěvků založených na podrobném studiu pramenů se zde nachází i články spíše shrnujícího charakteru. Sporné je zejména zařazení titulů, které se k Vyšehradu vztahují jen volně a v zásadě řeší, ač mnohdy velmi precizně, jinou látku (Ivo Kořán, Miloslav Pojsl, Vratislav Vaníček, Karolína Adamová – Antonín Lojek). Na zvážení je i řazení příspěvků dle čistě chronologického klíče. Interdisciplinární charakter a občasně tematické překryvy mezi jednotlivými tituly by si žádaly řazení spíše podle jednotlivých oborů, zejména u témat archeologických. Po formální stránce se dá publikaci vytknout nejednotná citační norma.

Sborník *Královský Vyšehrad IV.* působí jako disiecta membra, což podtrhuje i absence úvodního či závěrečného slova redakce. V řadě konkrétních studií ale naše znalosti o podobě a historii tohoto významného místa výrazně prohlubuje.

VOJTĚCH VEČEŘE

Milena HAUSEROVÁ – Tomáš KOCOUREK – Štěpán SVOBODA – Miroslav ŠMIED, *Kostel svatého Jakuba Většího v Rovné u Stříbrné Skalice*, Občanské sdružení pro ochranu přírody, krajiny a rozvoj zdravého kulturně společenského života Stříbrnoskalicka, Stříbrná Skalice 2013

52 s., ISBN 978-80-260-3986-0

Nevelká brožurka přibližuje jednu z nejvýznamnějších památek středověké románské architektury, kostel sv. Jakuba na okraji Stříbrné Skalice. Knížka určená širšímu publiku je průvodcem po dějinách a architektuře tohoto v mnoha směrech unikátního kostela. Jejím vydavatelem, Občanskému sdružení pro ochranu přírody, krajiny a rozvoj zdravého kulturně společenského života Stříbrnoskalicka, musíme připsat zásluhu nejen za anotovaný spisek, ale především za postupnou obnovu a rekonstrukci samotného kostela a také za jeho pravidelné zpřístupňování veřejnosti.

Publikace obsahuje čtyři nestejně dlouhé kapitoly. Autorkou úvodní statě (Vývoj stavby a jejího poznání) je vynikající znalečtě románské architektury Milena Hauserová. Čtivou a přístupnou formou zprostředkovává čtenáři přehled starších názorů na stavební vývoj kostela, vyvrací jednotlivá tvrzení a předkládá vlastní, aktuální představu o proměnách stavby. Přitom je poněkud skromně zamlčen zásadní autorčin přínos pro nový model (podrobná argumentace byla publikována v časopise *Zprávy památkové péče* 70, 2010). Původní představa počítala s nejméně dvěma fázemi románské stavby a s existencí unikátní věžové tribuny. Hauserová jednoduchými a logickými argumenty tuto představu vyvrací a dokládá, že kostel byl od počátku typickým jednolodním kostelem s pavlačovou tribunou v západní části lodi, přístupnou jednak schodištěm podél jižní stěny do lodi, jednak z exteriéru portálem v úrovni prvního patra.

Autorka si už několikrát povšimla nesouladu mezi výškou portálu a podlahou tribuny, na kterou se muselo sestupovat po několika stupních. Logicky z toho odvozuje, že poloha portálu musí reagovat na výškovou úroveň sousední stavby, se kterou byl kostel zřejmě spojen. Analýza komunikačního schématu kostela tak zároveň vypovídá o podobě dalších staveb v areálu, v tomto případě nejspíše rezidence vlastníka kostela. Další klíčové zjištění je spojeno se dvěma arkádami, prolomenými do východní stěny